

Achterstand compenseren en ieders eigenheid waarderen: dat werkt

Gelijke kansen voor elk kind

Sommige leerlingen hebben moeite met de Nederlandse taal, maar spreken wel meerdere andere talen. Misschien vinden ze zinsopbouw lastig, omdat die in hun moedertaal anders is. Een leerkracht die daar oog voor heeft, kan hen beter helpen. En, minstens zo belangrijk: als de leerkracht de waarde erkent van wat kinderen wél weten en kunnen, voelen zij zich meer thuis en gaan ze beter leren.

Wat is kansengelijkheid?

Schoolsucces wordt steeds meer afhankelijk van de achtergrondkenmerken van leerlingen zoals opleiding en inkomen van de ouders, moeder-taal en etniciteit. Kansengelijkheid gaat over het voorkomen of opheffen van de invloed van deze kenmerken op schoolsucces.

Er is al veel kennis beschikbaar over hoe je gelijke onderwijskansen kunt bevorderen, en hier komen steeds nieuwe inzichten bij. Scholen die zijn betrokken bij de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), boeken successen met het toepassen van deze inzichten en helpen ook om nieuwe kennis te verwerven. Monique Volman, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de Raad van Toezicht van SLO, pleit voor een onderzoekende houding bij scholen. “Als je dingen in je eigen situatie gaat uitproberen, is het belangrijk om zicht te krijgen op of het werkt en onder welke condities.”

Hoge verwachtingen

Veel verwachten van leerlingen: dat blijkt bijvoorbeeld goed te werken. Onderzoek wijst uit dat leerlingen zich gaan gedragen naar de verwachtingen die leerkrachten uitstralen. Het hebben van hoge verwachtingen is dus belangrijk. Annette van der Laan van SLO: “Vaak maken leerkrachten onbewust en onbedoeld toch nog onderscheid tussen leerlingen, en die voelen dat aan. Het is goed om je bewust te worden van je drijfveren en te oefenen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen.”

Bewust differentiëren

Differentiëren wordt gezien als effectieve manier om alle leerlingen op hun eigen niveau aan te spreken. Maar uit onderzoek blijkt dat het werken in vaste niveaugroepen de verschillen juist kan vergroten. Het onderwijs in de laagste groep is minder uitdagend en leerlingen komen zo'n groep niet meer uit. De verschillen tussen de niveaugroepen worden ook steeds groter. Fluïde groepen werken wél: daarbij kijk je per vak waar een kind thuishoort, en kinderen kunnen gemakkelijk wisselen van groep. Ook is het goed om leerlingen met diverse niveaus en achtergronden samen te brengen. Zo leren ze omgaan met verschillen en krijgen ze begrip voor elkaars achtergronden. Het bevorderen van sociale cohesie is óók een taak van de school.

‘Oefen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen’

Voortbouwen op taalontwikkeling

Leerlingen komen met uiteenlopende taalvaardigheden de klas binnen. Dat er thuis een andere taal wordt gesproken, is op zich geen probleem, zegt Nynke Jansma van SLO. “Als er sprake is van taalontwikkeling, kun je daar op voortbouwen. Er is meer achterstand wanneer er thuis weinig met het kind wordt gesproken, er een beperkt vocabulaire wordt gebruikt en weinig wordt (voor)gelezen.”

Monique sluit zich hierbij aan. De WOA, waarbij zij betrokken is, onderscheidt de compenserende en waarderende aanpak. “Wanneer leerlingen thuis minder Nederlandse taal meekrijgen, compenseer je dat met aandacht voor de taalvaardigheid. Bij de waarderende aanpak houd je rekening met dat ze thuis wel degelijk andere talen spreken. En heb je aandacht voor wat kinderen allemaal wel weten en kunnen. Ze kennen misschien Jip en Janneke niet, maar kunnen wel hele stukken uit de Koran citeren. Er zijn steeds meer projecten rond meertaligheid, waarbij in de klas wordt stilgestaan bij de verschillende talen die kinderen spreken. Je kunt een leerling een les over een taal laten geven, of op basis van dingen die kinderen kunnen en weten, projecten opzetten waarbij je hen even in het zonnetje zet.”

Verborgen kennisbronnen waarderen

De WOA heeft net een onderzoek afgerond naar de verborgen kennisbronnen van leerlingen. Daarbij

Fotografie: Studio Oostrum

gebruiken leerkrachten de kennis en ervaring die kinderen meebrengen als opstap om verder te leren. “Een stille kleuter, net uit het buitenland gekomen, komt ineens los tijdens een gesprek over dieren die zich verstoppert. Zij vertelt over een boom waaronder zij zich verstopte. De leerkracht vindt samen met haar op internet een afbeelding van de juiste boom, en het meisje mag in de kring vertellen. Haar zelfvertrouwen groeit, de andere leerlingen leren haar wat beter kennen en leren iets over bomen en verstoppert.”

Ouders

Natuurlijk zijn de ouders heel belangrijke partners bij het vergroten van onderwijskansen. In het boekje met resultaten van de eerste drie jaar van de WOA staan verschillende onderzoeken naar ouderbetrokkenheid beschreven. Deze gaan bijvoorbeeld over de vraag hoe je als school kunt bevorderen dat ouders met verschillende achtergronden elkaar meer ontmoeten. De Sint Janschool (zie kader op pagina 6) betreft ouders actief bij het leren.

Vroeg voorsorteren

De overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs is een bepalend moment. Kinderen kunnen terecht in zeven verschillende richtingen, van vmbo basis tot en met gymnasium. “Ons systeem is net een sjoelbak”, zegt Annette. “Wie eenmaal in een bepaald vakje zit, komt daar niet zo snel meer uit.” Het Nederlandse onderwijsstelsel maakt het lastig om naar een ander niveau door te stromen. Sommige scholen doen daar nog een schepje bovenop door bijvoorbeeld te werken met ‘smalle’ brugklassen en schoolsoorten op verschillende locaties te huisvesten. Dan worden de verschillen tussen docententeams en programma's nog groter. “Maar ook als het stelsel zou veranderen, komen er leerlingen binnen met allerlei achtergronden en verschillende taalvaardigheden. Gelukkig kunnen scholen ook binnen het huidige stelsel al veel doen”, zegt Annette.

Fotografie: Studio Oostrum

De school kan het niet alleen

Het onderwijs heeft een belangrijke rol bij het vergroten van de kansgelijkheid, zegt zij. “Maar we kunnen het niet alleen. Dit is een belangrijke opgave voor maatschappij en politiek.” Monique wijst erop dat, nu er corona heerst, het bevorderen van de kansgelijkheid extra aandacht verdient. “Je merkt hoe belangrijk de school is als fysieke ontmoetingsplaats.

Ongelijkheden worden scherper. Het is belangrijk dat kinderen naar een plek kunnen waar iemand aandacht voor ze heeft en ze worden geholpen om zich verder te ontwikkelen. Als we allemaal weer naar school kunnen, moeten we goed bekijken welke achterstanden moeten worden verholpen.”

slo 6

Sint Janschool: verschillen erkennen en inzetten

De Sint Janschool in Amsterdam doet binnen de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam mee aan een onderzoek gericht op gelijke onderwijskansen. De school, met leerlingen uit allerlei windstreken, neemt onderzoek ter harte waaruit blijkt dat het goed is om de verschillen tussen leerlingen te erkennen en daar actief op in te zetten. Adjunct-directeur Dienneke Blikslager: “Wij halen meerwaarde voor het leren uit het erkennen van de eigen achtergrond van leerlingen. Dat is goed voor het welbevinden van het kind, en we gebruiken die kennis bij ons onderwijs. Eritrese gezinnen, bijvoorbeeld, eten pannenkoekjes gevuld met groente en vlees of vis en gebruiken geen bestek. Dat is goed om te weten als je het over eetgewoontes hebt. Het is verrijkend voor kinderen om te leren dat het bij iedereen anders is. Dat kan bij jonge kinderen al, door bijvoorbeeld te vragen welke geluiden een koe, een hond of een kip maakt in de verschillende thuistalen.”

Dienneke: “Wij hebben ook gezinnen bestaande uit twee vaders, twee moeders of een moeder met twee vaders op afstand. Het is goed als leerkrachten stilstaan bij die diversiteit en nadenken over wat dat betekent voor het onderwijs.” Nog zo’n voorbeeld: voorlezen. Dat is in Nederland heel gewoon, maar in veel andere landen niet. Keur dat niet af, is de boodschap. “Vraag liever: wat doen jullie thuis om het gezellig te maken? Speel je dan een spelletje of maken je ouders iets lekkers te drinken?” Dienneke: “Als een opa een kind elk weekend meeneemt met vogeltjes kijken, is het zonde om een saai lesje over duiven en mussen te geven. Dat kind kan daar misschien wel mooi over vertellen. Het gaat erom dat je het hele kind ziet, zodat het zich competent voelt en beter tot leren komt.” De vier bij dit project betrokken scholen geven de ouders van leerlingen in groep 3 een selectie van essentiële schoolwoorden. Bij rekenen zijn dat bijvoorbeeld woorden als erbij, eraf en totaal. “Daar geven we de ouders ook beeldmateriaal bij. Met het verzoek om het thuis in hun voorkeurstaal over deze begrippen te hebben. De onderzoekers kijken of dat tot opbrengsten leidt.” Het gaat er ook om, zegt Dienneke, dat de ouders betrokken zijn en zich bij machte voelen om het kind te helpen bij schoolwerk. Ook daar wordt onderzoek naar gedaan.

Meer informatie

- Kansgelijkheid in het onderwijs:
» slo.nl/thema/meer/kansgelijkheid/
- Publicatie Werk maken van gelijke kansen
» werkmakenvangelijkekansen.nl/
- Resultaten en publicaties van verschillende WOA-projecten:
» woa.kohnstammstituut.nl